HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

החובל בחבירו [א]חייב עליו משום חמשה דברים [ב]בנזק בצער בריפוי בשבת

ובושת: בנזק כיצד סימא את עינו קטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה: צער [ג]כואו (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה [ד]אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: [ה]ריפוי הכהו חייב לרפאותו (א) [ו]עלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור [ז]חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: [ח]שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: (א)[ט]בושת הכל לפי המבייש והמתבייש: **גמ'** אמאי [1]עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל [2]מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין [י]אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר [3]לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין (ב)הי מכה אילימא [2]מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ההוא בקטלא כתיב אלא מהכא [4]מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש וסמיך ליה [5]ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו האי לאו מכה הוא (ג) הכאה הכאה קאמרינן מה הכאה האמורה בבהמה לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא כתיב [6]ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בממון ממאי דבממון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך חדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ושמע מינה ממון ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לתנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם אמרי דנין ניזקין מניזקין ואין דנין ניזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי [7]מכדי רשעתו נפקא (ט)רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא [כ]לא תשקול ממון ותפטריה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמינא (ד)אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין: תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא ביה עין תחת עין וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה [8]משפט אחד יהיה לכם (י)משפט השוה לכולכם אמרי מאי קושיא דלמא נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה נהורא שקיל מיניה דאי לא תימא הכי

קטן

רש"י

החובל. וכמה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי: **במסמר.** כאב המכה: **כיוצא בזה.** לפי מה שהוא מעונג רב צערו וכאיבו: **למחין.** מלנ"ט: **שבת.** כל ימי החולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה כבידה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: **הכל לפי המבייש.** אדם קל שבייש בושתו מרובה: **והמתבייש.** אדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה. וכולהו חמשה דברים מקרא נפקי נזק דכתיב(ו) עין תחת עין צער פצע תחת פצע דהכי דרשינן בגמ' ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ירפא בושת דכתיב(ז) וקצותה את כפה ממון: **גמ' מכה אדם ומכה בהמה.** לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר: **ואם נפשך לומר.** ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה בא ולמד ממדרש אחר: **הרי הוא אומר כו'.** ולקמן בעי מאי הוי ליה לאקשויי: **שאין חוזרין.** לאחר שנקטעו: **בקטלא כתיב.** ותשלומין אין שם: **הכאה הכאה גמרינן.** אע"ג דקראי לא דמו גמרינן ג"ש כדתנא דבי ר' ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן (עירובין דף נא.) ומכה אדם דקתני הכא הכאה הוא דקאמר ומכי יתן מום גמר דמום ע"י הכאה בא: **והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם.** ולקטלא לא אתא קרא אלא לראשי אברים כדכתיב בתריה עין תחת עין וכתיב יומת כלומר ינטל אברו וימות אותו אבר: **מאי אם נפשך נומר.** מאי הוה ליה לאקשויי: **נילף ממכה אדם.** שנהרג ממש והכא נמי (ג) ח(כתיב) כי יתן מום מום ממש: **אמרי דנין ניזקין כו'.** כלומר משום האי פירכא לא הוה מדחיק תנא למילף מלא תקחו הא מצי לשנויי הכי דנין ניזקין מניזקין כו': **ואכתי מבעי ליה לא תשקול ממונא ותפטריה.** מקטלא ולגופיה אצטריך ולא למעוטי אחריני: **לנפש רוצח.** דלא אצטריך אתי למעוטי ראשי אברים שאינן נפש:

קטן

תוספות

החובל. מכה בהמה ישלמנה וסמיך ליה ואיש כי יתן. נראה לר"י דל"ג וסמיך ליה דהא מכח סמוכים לא דריש אלא מכח ג"ש כדאמר לקמן אנן הכאה הכאה קאמרינן ואמר נמי לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח האי מכה מכה למה לי משמע דג"ש היא ולא סמוכים ועוד כי פריך בסמוך מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם ומאי קושיא והלא מכח סמוכים הוא בא ומכה אדם אין סמוך לאיש כי יתן מום וא"ת וכיון דמג"ש קא יליף למה הוצרך לאתויי קרא דמכה נפש בהמה ישלמנה ושביק קרא דמכה בהמה דמייתי לעיל וי"ל דמכה בהמה איצטריך לתנא דבי חזקיה ומאן דלית ליה דריש בריש הנחנקין (סנהדרין דף פד:) מה מכה בהמה לרפואה פטור כו' א"כ כיון דהדר ליה ממכה אדם דהוי בקטלא הדר ביה לגמרי ונקט האי קרא דמכה נפש בהמה דסמיך לאיש כי יתן מום ולפי זה מצי למגרס וסמיך ליה דמשום דסמיך ליה נקט האי קרא ולא משום סמוכים: **אף** הכאה האמורה באדם לתשלומין. י"ס דגרסי בתר הכי והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מות יומת פירוש שימיתו אברו תחת אברו של חבירו ומשני יומת בממון וממאי דבממון אימא מיתה ממש לא ס"ד חדא דהא איתקש למכה נפש בהמה ועוד דכתיב התם כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ש"מ ממון ואין נראה לר"י אותה גירסא כלל חדא דאיש כי יכה כל נפש אדם מוקמינן בהנשרפין (סנהדרין דף עח.) בקטלא גבי פלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן גבי הכוהו י' בני אדם בי' מקלות ועוד דלממון לא אצטריך ועוד מאי פריך מעיקרא והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מי אליס מקרא דעין תחת עין דמוקמינן ליה בממון בג"ש דהכאה הכאה ועוד מכיון דכתיב כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו למה לי הך ג"ש דהכאה הכאה ע"כ נראה דל"ג ליה כלל: (ט) **מכדי** רשעתו נפקא. פירושו בסוף פ"ב (דף כו.(י)): **מאי** חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם. אע"ג דלהא לא איצטריך דממילא הוה אמרינן עין תחת עין ממש מ"מ איצטריך דלא נילף ממכה בהמה: **מכה** מכה למ"ל. וא"ת דרבא דריש מיניה בפרק אלו נערות (כתובות דף לה.) בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות לתשלומין מג"ש דמכה מכה וי"ל דרבא לטעמיה דדריש לקמן עין תחת עין ממון מקרא אחרינא:

רב

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ג:
ב ב מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף טו:
ג ג מיי' שם פ"ב הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:
ד ד מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף טז:
ה ה ו ז מיי' שם הלכה יד והלכה יט טוש"ע שם סעיף יט:
ו ח מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף יז:
ז ט מיי' שם פ"ג הלכה א טוש"ע שם סעיף כד:
ח י מיי' פ"א מהלכות חובל הלכה ג ד ה:
ט כ מיי' פ"א מהלכות רוצח הלכה ד סמג לאוין קסא:

מוסף רש"י

הכל לפי המבייש. אדם בינוני המבייש בושתו קשה מאדם זולל ומאדם חשוב, והמתבייש. לפי חשיבותו בושתו (כתובות מ.).

רבינו חננאל

פרק שמיני:

החובל בחבירו חייב בחמשה דברים וכול'. ואקשינן ואמאי והא עין תחת עין כתיב, אימא ממש. לא סלקא דעתא, דתניא יכול סימא עין חבירו נסמא עינו וכול', תלמ' לומ' מכה אדם ומכה בהמה, מה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין. ויליף לה זה התנא מואיש כי יתן מום בעמיתו, ואי אפשר לתת מום באדם אלא בהכאה ואף על גב דלא כתיב מכה בהדיא, הנותן מום בעמיתו מכה הוא. **ואקשינן** ולילף ממכה דליכא תשלומין, ודחינן, מכה אדם קטלא הוא ואין דנין נזיקין ממיתה. אדרבה, דנין אדם מאדם. הינו דקאמ' תנא אם נפשך לומ' אדרבה דנין אדם מאדם עדיף הכי הוא אומ' ולא תקחו כפר לנפש רוצח, לנפש רוצח אינך לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי איברים שאינן חוזרין ואף על פי שהן חשובין כמיתה. ומהאי קרא הוה אמינא או בעי עיניה עוריה או בעי ניתיב, וניפרקיה. להכי איצטריך מכה מכה לתשלומין. הא דתני א"ר דוסתאי בן יהודה עין תחת עין ממון וכול', דחינן לה לא שנא עין גדולה לא שנא עין קטנה, נהורא שקיל מיניה, נהורא נשקול מיניה.

מסורת הש"ס

(א) [כתובות מ.], (ב) שם לה., (ג) [מכות ד: יג: כתובו' לב: לז.], (ד) אי בעית סיב דמי עינא ואי בעית עויר עינא לישנא אחרינא אי בעי כו'. רש"ל, (ה) [לקמן פד. כתובות לג. סנהדרין כח.], (ו) [שמות כא], (ז) [דברים כה], (ח) [רש"ל מ"ז], (ט) [דיבור זה צ"ל אחר ד"ה מאי], (י) [ד"ה עליו],

תורה אור השלם

1. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: שמות כא כד
2. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: ויקרא כד כא
3. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת: במדבר לה לא
4. וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: ויקרא כד יח
5. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: ויקרא כד יט
6. וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת: ויקרא כד יז
7. וְהָיָה אִם בִּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
8. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כד כב

הגהות הב"ח

(א) במשנה עלו בו למחים: (ב) גמ' לאו מכה הוא אנן הכאה הכאה: (ג) רש"י ד"ה נילף וכו' והכא נמי כי כתיב כי יתן:

לעזי רש"י

מלנ"ט. פצעים.